

ИЗПРЕВАРВАЩОТО НИ РАЗВИТИЕ НА ВИШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

проф. д-р Людмил Любомиров Георгиев

Нов български университет

*„По-добре един път да видиш,
отколкото сто пъти да чуеш.“
Китайска поговорка*

Резюме: Студията разглежда тенденциите в развитието на висшето образование в света, променящо се динамично под влиянието на технологичния прогрес и съответствието на тези тенденции в състоянието и развитието на българското висше образование.

Анализирани са вариантите за разрешаване на дилемата на близкото бъдеще - класическо университетско (базирано на словото), или интернет (базирано на образи) висше образование. В анализа са включени исторически, социално – психологически, финансови, политически и възрастови параметри.

Направени са предложения за преосмислянето на отношенията между държавата, университетите и бизнеса, така че да се оптимизира все по-доминиращата рационалност при избора на специалност и натиска за кратко следване, като едновременно с това се съхрани интелектуалната мисия на университета и постепенното надграждане на знанието.

Ключови думи: висше образованиеи реформи, вулгаризация на висшето образование, източници на знанието – възраст и технологии, словесно и образно възприемане на знанието, класическият срещу интернет базирания университет, образът на съвременния университетски преподавател, масово или елитарно висше образование

DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION THAT OVERTAKES US

prof. Dr. Lyudmil Ljubomirov Georgiev

New Bulgarian University

*"It - well once to see
than thousand words . "
Chinese proverb*

Summary: The paper examines trends in higher education in the world, changing dynamically under the influence of technological progress and compliance of these trends in the development of Bulgarian higher education.

Analyzed the options for resolving the problem of the near future - classic university (based on speech) or the Internet (based on images) higher education. The analysis included historical, socio - psychological, financial, political and age parameters.

There have been proposals for rethinking the relationship between government, universities and businesses so as to optimize the increasingly dominant rationality in choosing a specialty and pressure shortly after , while preserving intellectual mission of the university and the gradual upgrading of knowledge.

Key words: higher education and reforms, vulgarization higher education, sources of knowledge - age and technology, verbal and shaped perception of knowledge, classic against internet based university, the image of modern university teacher, mass or elitist higher education

Учудващо е, че през целите 25 години на реформи във всички сфери на културния и стопански живот на страната, разговорите за бъдещето на висшето образование запазиха своето еднообразие и статичност. Запазват се и в момента. Еднообразието на темите в медиите и на посланията, идващи от образователното министерство, не създават усещането, че се мисли по начин, показващ, че се следят и се разбират знаците, идващи от широката обществената среда, и най-вече от международната. Кои са тези знаци?

Знак първи - изключително бързо развиващи се технологии, навлизащи във всички средства за информация и доминиращи с възможността текстовата информация да бъде заменена постепенно с образна. Най-напред това се случи с появата и развитието на електронно-механичната телевизия през 1884 г. от Пол Нипков като възможност, а от 1935 г. – като напълно електронна технология. Тя позволи развитието на информацията освен за природно забележителното и социално-случващото се, но и (през 50-те години) за търговски популярното – видео-рекламата.

Така телевизията, заедно с киното, се превърнаха в мощен източник на образователна информация чрез образите, които

произвеждат и които подменят бавно, но настойчиво живия контакт с родителите и учителите, и съкращават възможността за речево израстване. Тъй като бързината на възприемането на множество и различни образи в даден момент е много по-голяма, отколкото да се прочете една книга или учебник, предпочитанието към този вид натрупване на представи, но не и на знания, започна да доминира.

За разлика от киното и телевизията, които са като правило средства за групово възприемане на образна информация, интернет създаде възможност за персонализирането и. Това индивидуализира интересите и свързаната с тях информация. Чрез волята на индивида при избора и интерпретирането и, обаче, възникна възможност за самообучение в предпочетено от него време. И докато учебниците и книгите създаваха също възможност за самообучение, макар и по-дълговременно, те се различаваха от компютъра и достъпа чрез него до интернет по бързината на този достъп и по възможностите за избора на теми.

Появата на новите средства за електронен достъп до информацията чрез интернет, промени философията на процесите на изучаване и научаване в света.

В недалечното минало, когато интернет и телевизията не съществуваха, ние първо научавахме за дадено събитие и след това, ако имаше възможност, предимно чрез фотографията или чрез лично посещение на живо, го визуализирахме. Например, до края на 60-те години, единственият шанс да си разберем как изглежда Ниагарския водопад бе да прочетем пътеписа на Алеко Константинов „До Чикаго и назад“ или да отидем до самия водопад. От двете възможности, първата бе много по-вероятна...

Сега се случва напълно противоположното – първо виждаме събитието, а след това научаваме подробности за него. Именно този значим факт прави съвременния процес на учене нов и специален.

Изпреварването става чрез краткия път до образа на събитието, а изоставането става по отношение на обясняването му, ако въобще се

случи и е коректно. В разликата от времето между двете остава пространство за манипулацията, която може да е положителна и надграждаща представи, но може да е деструктираща и изкривяваща представи в удобна посока. В доста от случаите остава само представата от нетълкувания образ. По този начин напълно се разстройва процеса на създаването на групови представи за дейности и процеси от общ интерес, а с това и резултатността на спонтанното групово взаимодействие при наблюдаването, изучаването и анализирането на процесите и явленията. Усилва се обаче възможността за предизвиканост и внушаване на посока на взаимодействието. Доколко това е добре за държавното и публично управление, зависи от политическата и социална компетентност на внушаващите, от състоятелността на визията им за развитие, които временността на партийно-политическите конструкции в България и все още предпочетен личен интерес пред обществения, силно компрометират.

Това ново, породено от развитието на технологиите обстоятелство за представянето и тълкуването на действителността, елиминира едно от най-значимите предимства на ментора¹ (родител, учител или университетски преподавател) – да бъде единствения източник на информация. Този монопол съвсем до скоро водеше до един парадоксално звучащ факт – хората от миналото да учат хората от бъдещето. Това обстоятелство създаваше голямата част от авторитета на преподавателите-възпитатели и определяше зависимостта на образоващите се и възпитаващи се, което насърчаваше олицетворяването им със своите ментори и стремежа за надскачането им. Неговата валидност, обаче, се изчерпи с бурното развитие на технологиите и преди всичко на информационната осигуреност, което създаде предимство на онези, които имат време, интерес и възможност да търсят информация. Така се създаде дисбаланс между знанията на

¹ Ментор - Ментор в древногръцката митология е син на Алким и приятел на Одисей. Когато Одисей тръгва към Троя, му поръчва да се грижи за дома и сина му. Речник на думите в българския език. <http://rechnik.info/%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D1%80>, отворен на 03.06.2016 г./10.05 ч.

преподавателите и студентите по конкретна тема и доведе до въздържане от предварително задаване на следващата лекционна тема, с опасението, че студентите ще бъдат по-добре подготвени и ще провалят чрез въпросите си провеждането на добрата стара лекция. Това бе и начин преподавателят да се предпази от задаването на нежелани въпроси, които биха го компрометирали като най-знаещ по темата.

Именно съществено променената, но неотчетена навреме роля на университетския преподавател, като най-информиран по даден въпрос, налага спешно две действия: силно подмладяване на преподавателския състав с хора, говорещи на езика на съвременността и промяна на изискванията към качествата на преподавателите. Съвременният университетски лектор не трябва да бъде сладкодуген приказливо, вместиращ между полуостарелите си знания, случки от личния си живот, преценявани само от него като забавни. Той трябва да бъде **човек с широка обща култура, висока чувствителност и социален опит, който е в състояние да обобщи и насочи за анализ намерената информация чрез извънаудиторното старание на студентите, да осигури анализ и дискусия по темата и да свърже полезно получените резултати с проблемите на една изключително динамична и бързо променяща се външна действителност.**

Това превръща преподавателя от влюбен в себе си и собственото си знание четящ човек, който разказва избирателно на студентите си онова, което му е интересно на самия него, във високо отговорен към мисията си човек, чиято задача е да свърже рационално и полезно огромния поток от информация в дадена сфера с актуалните потребности на практиката. Тоест да го превърне в активен модератор на интереса на учащия се студент и потребностите от качествена работна сила на бизнеса.

Въпросът за елитарността на висшето образование или масовизирането му е в основата си политически и социално-

икономически въпрос. Исторически погледнато знанието винаги е било възможност за господство на знаещите над незнаещите и по тази причина е било използвано от властимащите. Изключението е съществувало в случаите, в които насилието над управляваните е обезсмисляло властта чрез знание на управляващите.

Парадоксът с производството и продажбата на знание е такъв, че субектите му са личности, които хронологично се изграждат от представителите на духовенството към представителите на интелектуалните общности, към които категорично би трябвало да принадлежат и университетските преподаватели. Но дали това е така? И дали е така в момента за повечето от тях? Оставям отворен този въпрос за следващо изследване или коментар, но ще използвам предполагаемите му отговори в по-нататъшното съдържание на студията. Един от тези отговори би касаел мястото на висшето образование и на неговите най-явни представители – университетските преподаватели в категорията бизнес.

Отклоняването от материалното и от символите на материалността са били разпознаваеми белези и измерителите на духовността. Жреците, духовниците, а по-късно и университетските професори, никога не са били свързвани с богатството. Напротив – олицетворявали са другата крайност – аскетизма. Това е и причината манастирите, училищата и университетите да са били обект на дарителска подкрепа, символизираща доброволната и осъзната потребност на обществото от образование. Това недвусмислено води до логичното разсъждение, че онези, които биха желали да го постигнат или да му служат, са готови да понесат неудобствата на материалната лишеност и да я заменят с духовната осъзнатост на реалните си потребности.

Извеждането на образованието като условие за материален просперитет променя съществено философията на мотивацията на учещите се и ги насочва към висшето образование с единствена цел - постигане на материална реализация, измествайки духовния контекст.

Това съвсем обяснимо насочи масовото желание в тази посока и девалвира жертвоготовността, превръщаща дадена професия в мисия - на учителя, на свещеника, на доктора и кмета... Както е известно тези длъжности до съвсем скоро са били във високите нива на йерархията на обществеността и поради това не са били платени, защото се е смятало за изключителна чест и признание от страна на обществото да бъдат упражнявани. Всеки негов член и то като цяло е преценявало според възможностите си и отчитането на заслугите на олицетворяващите тези професии лица, какво и колко им се полага, за да се осигури съществуването им.

Материалността на това съществуване се е осигурявала с натуралността на възнагражденията – яйца, пуйка, дамаджана с вино и др. Сливането на вниманието и призиванието с възнаграждението е доста набързо преосмислено и етикетирано днес като корупция, без да се зачита генезиса и характера на тези професии и съвременното им частично вулгаризиране чрез административността на преценката.

Описаните по-горе обстоятелства направиха тези емблематични за духовната мотивираност професии желани извън и без отчитане на най-ярката им характеристика – отдаденост изцяло в полза на обществото и възнаграденост след преценка на същото това общество, като по този начин ги превърнаха в бизнес ориентирани. Това измести напълно обществената дискусия за ролята на кмета, доктора, учителя и свещеника в посока на присвояващи средства, а не на достатъчно осигурени със средства обществени длъжности. От символи на достойнството и призваността те се превърнаха в изразители на измамата и присвоеността, с което обществото само детронира олицетворителите на духовните си ценности.

Ако обществото възнамерява, т.е. прави избора да превърне образованието и в частност например медицината в бизнес, то съвсем ясно е, че масовизирането му е един от начините, който ще се наложи, защото това означава такси и високи заплати. Но това означава също и разрушаване на класическия модел на университетско образование и

създаването и налагането на бизнес модела му, който изисква друг вид инвестиции и други методи на преподаване и изпитване.

Тази и следващата есен в университетите ще влязат първите випуски младежи, чиито социален живот изцяло е преминал в интернет. Това са хора, които владеят напълно съвременните методи за търсене и намиране на информация, и които възприемат знанието предимно чрез образи и по-малко чрез слово. Те ще са готови да се ангажират с преподавателите си онлайн по начин, по който техните предшественици не са били, и с течение на времето все повече и повече онлайн преподаването и технологиите ще са удобни за тях. Това ще бъде сериозно изпитание за Министерството на образованието и науката, тъй като, с изключение на Нов български университет, те ще срещнат една неподготвена университетска база за интерактивен тип преподаване и учене. Ще влязат в аудитории, където се пише все още с тебешери върху черни дъски, и ще присъстват на лекционни курсове на преподаватели с компютърни умения под средните, в които ще им се предложи безкрайно и сложно говорене още от първата година на следването, което повече ще ги отчужди, отколкото приобщи към образователния процес.

С първостепенната грижа на университетите да задържат на всяка цена всичките си преподаватели, без оглед на качеството им, осигурявайки им преподаване в измислени курсове и с възможността един преподавател да влиза по шест и повече дисциплини пред едни и същи слушатели, ще се получат празни университети и побягнали в чужбина студенти.

Знак втори - категорично налагащият се като единствен разговор за образователната роля на висшето образование доведе до пълното игнориране на възпитателната му роля. Нещо повече, тя е напълно изключена.

Университетската степен е изключително важна за осъществяването на един невидим и като че ли недостатъчно

анализиран съвременен процес свързан с детството и с училищното възпитание чрез образование.

През последните десетина години се наблюдава мощно развитие на силно подвижните, цветни компютърни игри, в които детето е водено от играта. То не е водещото, както е било в игрите от миналото, когато е играло на народна топка, на ръбче или на топчета...Тоест, съвременното дете отрано е възпитавано и очаква да бъде водено...

Това може да има своето значение при подрастването, когато възпитаването отвън (семејство, училище) трябва да го доминира. За да се извърши преход от това състояние към състоянието на самостоятелност, на гражданска позиция и творчество младият човек трябва да се индивидуализира и то според заложените в него качества. Да му се създаде възможност да изрази лично мнение и предпочитания и да се провери във възможността си да прави аргументиран избор и да поема отговорност за него.

Именно тук е най-значимата разлика между училищното и университетското образование. Докато първото цели да унифицира индивида по повод на определени базови знания за света и обществото, университетът трябва да създаде възможност за крайно индивидуализиране, което може да стане, само ако е организиран така, че да предложи широк избор от предизвикателства, изразени в голямо разнообразие от специалности, и да осигури условията за свободния им избор, което е преди всичко инвестиционен, организационен и финансов въпрос. Това е и предимството на частното пред държавното образование, което държавата не може да осигури адекватно, но отказва да признае и отчете при оценяването на частните университети – възможността и степента в поемането на финансов риск.

Знак трети – напускането на студентските аудитории и принудата университетите да провеждат редовното обучение под формата на задочно. Тоест, бавно започна да се самосъздава една полуредовна, полузадочна форма на преподаване и учене, изискваща комбинирането на редовната форма на обучение с елементи на

дистанционна. Това изисква значим финансов ресурс и съвсем друг вид отчитане на натовареността на преподавателите, които рядко са в състояние да владеят и прилагат равнозначно двете форми на преподаване.

Такава проблемна дуалност се появи и сред обучаваните, които трябва да балансират съзнанието за дисциплина при самообучението извън аудиторията с аудиторната тематика и ритъм. Дотук това не се случва и е в ущърб на успеваемостта по две причини:

Първата е, че преподавателите не са достатъчно готови да поставят ежедневни и разнообразни задачи с плавно нарастваща трудност, а предпочитат да повтарят удобни за тях лекции и да пестят време за често преглеждане на домашни.

Втората причина е, че студентите все по-трудно посрещат разходите от предизвиканото потребление и са принудени да работят, и то не само на едно място, което им пречи за плавното и редовно усвояване на преподавания материал, и за изпълнение на извънаудиторните задания.

Изследване, проведено от автора сред 672 студенти чрез допитване, показва, че едва 4% от тях изразяват недоволство от това, че преподавателите не ги натоварват достатъчно със задания извън аудиторията, 58% заявяват, че нямат никакво свободно време за подготовка, 18% са склонни да се съобразят с ритъма, налаган им от всеки преподавател, 20% нямат мнение.

Разбира се, ясно трябва да се подчертае, че различните науки изискват прилагането на различни преподавателски методи и техники за преподаване и учене. Методите, прилагани в преподаването по философия, не са идентични с тези при преподаването на информатика.

Философията изисква много повече преподавателски часове лице в лице, докато информатиката дава възможност за повече дистанционност. Дали бъдещото развитие на технологиите ще изравни възможностите различните науки да бъдат преподавани напълно дистанционно е въпрос на съвсем къс срок от време да разберем. Имаме

обаче сериозен повод да мислим, че този процес вече е напреднал, ако се съди по курсовете предлагани от системата EDX (Energy-dispersive X-ray spectroscopy), за която ще стане дума по-нататък в статията.

Знак четвърти – рязкото обедняване на социалния речник на младежите на възраст до 18 г. и замяната на литературната реч с жаргонна. Този факт разви уличния жаргон и го насочи от гаменско градски към съкратено технологичен („компа“ – вместо компютъра, „сейввам“ – вместо записвам и др.) Все по-съкращаващият се речников фонд доведе до неудобството да се говори и пише текст и до предпочитанието да се изпращат снимки и емотикони, изразяващи приблизително значението на желания текст. Това доведе до обедняване на обръщенията, а случващото се стремглаво отдалечаване на контактуващите един с друг, породило изключването на формата ВИЕ и въвеждане на компенсиращата това отдалечаване форма ТИ.

Чувството за фалшива близост, която тоталната замяна на обръщението ВИЕ с ТИ създаде, унищожи една от косвените уважителни форми за признаване и обръщение към авторитета и по този начин спомогна за неговото унищожаване. Това, обаче, даде и много силен и ясен знак за отказ от признаването на възрастовото предимство в опита и знанието и приравняването му единствено по линията на възприемането на лицето като хуманоид...

Целта и резултатът, обаче, на това „приближаване“ не бе просто напускане на отбелязаната уважителност и знак за малка признатост, а и улеснение чрез бързо и практично използване на скъсената дистанция, поради все по-лимитираното време за контакт. Чувствеността на човешките отношения пострада за сметка на липсата на достатъчно време за изграждане на връзките и заменянето му с практичност.

Чувствата, които съвсем до скоро бяха признавани и изразявани чрез бравурни фрази към обекта им, се замениха от изпращането на образи (емотикони), изразяващи приблизително чувствата, което доведе до ущърб на богатството в изразяването на самите чувства.

Изискващото значителна подготовка обяснение в любов чрез стиховете на Дебелянов, Дамянов или Ефтимов, бе заменено от изпращането на едно нарисувано криво сърце... С това, обяснението на най-съкровеното чувство загуби индивидуалността си, а по този начин и голяма част от значението си. Така ценната грапавост на чувствата бе изгладена, та чак и полирана от скромността на визуалните изразни средства, чието богатство се подсили от снимките изразяващи любов с участието на поп или фолк певци, подобни на снимките от панаирните стрелбища в миналото...

И именно тук бе направен най-важният знак за настъпващата промяна, която трябваше да се види, и срещу която трябваше да се реагира навреме – елиминирано бе значението на възрастовото предимство и свързания с него жизнен опит.

Първо, защото рязко намаля броя на дейностите със значение за моралното и финансово порастване, които изискват задължителен жизнен опит, и второ, бързото остаряване на информацията превърна по-възрастните в носители на ценно, но непрактично знание за деня... Именно този процес създаде една възрастова реверсивност и възможност, случваща се за първи път в историята на човешкото съществуване – по-младите да учат по-възрастните от тях.

Това породило и необходимостта от спешна подмяна на застаряващия преподавателски състав в университетите и колежаите с млади и активни хора, чиято информационна адаптивност е базова предпоставка за съвременност, но които задължително трябва да притежават аналитичен ум, да владеят аналитични методи и да могат да правят обобщения, свързани с преподаването на резултатите от провежданите изследвания и анализи. Преподавателските умения са отделен вид съществено умение, което следва да се изгражда отрано и непрекъснато да се актуализира.

Наложилният се във времето начин на подбор на млади преподаватели, имащи повече послушен вид и готови да се подчиняват, отколкото заявен и проверен изследователски интерес и възможности,

предизвика промъкването в науката на имитиращи подчиненост и съгласие, и лесно пригаждащи се към подобни изисквания лица, което вулгаризира структурата на академичната общност.

Все още са дефицитни научните разработки, свързани с качествата на асистента, подчертаващи една пренебрегвана, но много важна особеност – че неговата роля не е единствено да се тренира за порастващ и бъдещ хабилитиран преподавател, чиито ум е ангажиран единствено с грижата да публикува статии и доклади, а именно докато е млад, да подпомогне, чрез по-високото възрастово доверие между него и студентите, трансфера на по-високия ранг знание на професора до обучаемите. Тоест, да изгради връзката на приемствеността в знанието и да предпази от отричане различните представи на поколенията за потребност и вяност на научаваното.

За съжаление тази същностна роля на асистента убягва за сега от фокуса на академичните изследвания.

Знак пети - внезапно възникналото богатство, за изненада дори на тези, които го придобиха, създаде завишено вглеждане в материалното и, поради умишлено несъздадената средна класа и възникналото нелогично неравенство, образованието се яви главен източник за самочувствие и възможност за компенсиране на неравенството. Незабелязано в обществото ни се формира ново разделение. Понятието "класа" почти изчезна, но се появи отново под формата на образователни различия.

Както Нилс Кристи отбелязва:² *„Случай, при който ние, академичните типове, предимно от средната и "висшата" класи, сме окрали практичните знания на работниците, извели сме основните принципи, сложили сме ги в учебниците и сме обявили, че трудът на хора, които не са овладели първо абстрактните знания, няма стойност.“*

Деградирането на статуса на работниците и занаятчиите, освен че попречи за създаването на стабилна средна класа, породил огромен

² Кристи, Нилс. Може би бъдещето е някъде зад нас?. <http://www.mediapool.bg/mozhe-bi-badeshteto-e-nyakade-zad-nas-news215952.html> , отворен на 17.07.2016 г. в 17ч.

стимул за придобиването на някакво висше образование, с цел постигане на статута на образован човек. Това силно вулгаризира висшето образование, придавайки му семиотична (знаково-символна) стойност, изразена чрез книжността на дипломата и изпразнена от съдържанието и стремежа към знание. В университетите попаднаха хора, които нито са имали мечтата да следват, нито имат възможностите и интересите за това. Същевременно, държавата нападна университетите с обвинението, че не осъществяват необходимия подбор и задържат във високите образователни нива бъдещи работници и техници, от което пострадва бизнеса.

Всъщност, проблемът се корени в късното набелязване и отделяне на истинските кандидати за университетско образование от мнимите. Възприемането на висшето образование като масово е своеобразна негова подцененост. Равнопоставеността и правото на достъпност до висшето образование, чрез изпълнението на точно определени задължителни критерии, бе объркано с безкритерийната му достъпност и масовизира незаконните пътища за постигане на дипломата.

Престижът на един университет предполага селективност. Това е основният начин, по който елитните университети са се отличили в миналото и респектират сега.

Не съм сигурен дали немският, доста радикален опит, е за подражание, но си заслужава да се помисли неговото пряко или вариантно приложение, а именно – едно предгимназиално „пресяване“ на истински стараещите се и успяващи в ученето по успех. То дава възможност на един ранен етап онези, които показват интерес към ученето да бъдат насочени към гимназиалното образование и от там към университетите, а недостатъчно успяващите да бъдат насочени към професионалното образование, като последно образователно ниво, и от там – към сферите на производството и обслужването.

Подобна реформа е трудна и бих казал неприложима към чувствените фамилни общества като нашето и би предизвикала

недоволство в широк публичен кръг, но от друга страна би решила един все по-настъпващ проблем – за недостига на работна сила в страната, който се засилва ежегодно и с разликата в заплащането за един и същ вид труд в България и в голяма част от страните, членки на ЕС, към които мигрират активно наши работници. Ако този процес не получи правилната си регулация, има опасност в съвсем скоро време българският бизнес да разчита само на труда на затворниците.

Значимостта на този проблем се подчертава и от факта, че бизнесът се размечта за тридесен и петте хиляди виетнамските работници, които по силата на междуправителствена спогодба от 1980 г. работиха в България десет години. Отделно от тях, пак през този период, около 5 хиляди виетнамски студенти получиха висше образование, които също работеха по време на следването си. По същество, тези хора бяха бежанци, тъй като избягваха военния конфликт в страната си. Те бяха насочени към професиите: "електроженисти", "зидари", "електротехници" и пр., и може да се каже, че се проявиха като старателни и добри работници. Строителният бранш в България бе готов да наема през 2008 г. работна ръка от Виетнам, за да запълни създадените 2 хил. работни места, които останаха незапълнени...

Ниските заплати и неготовността да се работи системно и постоянно, което преподавателската професия изисква, не осигури значима конкуренция в конкурсите за университетски преподаватели, което не даде възможност да бъдат избирани най-подходящите за този вид труд.

Знак шести – подчертаната липса на консолидация на общности – преподавателски, студентски и като цяло – академични.

Този процес се явява следствие от разрушаването на местните общности – квартални, общински и регионални, и като цяло – загуба на традицията към използването силата и социалния комфорт на общностите. Най-голямо влияние върху социалния характер на обществото оказва разрушаването на първите две. С тяхното

деградиране се елиминира значението на общественото мнение при осъществяването на обществени контрол. Не е случайно, че именно в големите градове престъпността е най-силна, тъй като липсата на обществен контрол я стимулира, а анонимността на живеещите, които не се познават, я благоприятства. В условията на претендиращо да се демократизира общество, общественият релевантен контрол бе заменен от контрол на полицията, който освен, че не е достатъчно ефективен, работейки с общоприети методи, не е и адекватен, тъй като не си служи с методите и познанията за процесите на конкретната общност. Съвсем скоро и належащо обществото ни трябва да си отговори на въпроса чии контрол предпочита – на живеещите заедно квартални общности (примерът на скандинавските страни) или на полицията? От това ще зависи не само процесът на демократизация, но и успеваемостта на общностите в организирането на съсловните бизнеси и самозащитата на собствеността им.

Която и да е общност се базира на два основни фактор-индикатора: сходство на интересите и имуществена и финансова подобност.

Ниските, но почти еднакви за всички доходи при социализма, създаваха ярката униформеност на обществото във всички направления. Дори мечтите на хората бяха еднакви. Груповото прекарване на свободното време, неиндивидуализираното потребление на стоки и услуги и нетолерирането на различното, създаваше тясно консолидирани общности, белязани предимно от сходствата в манталитета и характерите на общуващите.

Нарушаването на тази идилия чрез спонтанното и неестествено възникване на имуществено неравенство, създаде безисходност в малките квартални и общински общности, тъй като различните в имуществено отношение хора нямаше как да ситуират на тяхната територия първичните белези на богатството – къща с висока ограда, джип и имот извън страната. Липсата на прозрачност в начина на придобиване на богатството, настани подозрителността и завистта в

отношенията между хора, които доскоро бяха обвързани с нишките на взаимопомощта, която груповото живеене налага, и разложи кварталните и местни общности, което доведе до преподреждането на общуващите и в университетската среда.

Тъй като изграждането на общности, включително и общности на знанието, е свързано с произвеждането или намирането на съмишленици, то университетите, чрез обедняването на близковъзрастни млади хора чрез историческото, съвременното и бъдещото знание, изпълняват такава важна роля. Отвън навътре това става почти механично чрез подбора при кандидатстудентските изпити. Но вътре, в самия университет, се извършва един вторичен, по-прецизен подбор, при който правилно изградената представа за другите има голямо значение.

Все по-усещащата се липса на знанието като основен мотив за пребиваването в университета, породил критериен дефицит за създаването на студентски общности, а силната политизация на страната го замени с политически и икономически предпоставки. Единственият критерий за избор на университет и програма е максимално бързото завършване и получаването на диплома. Проблемът е в това, че често по-бързото завършване не е заявка, продиктувана от значими възможности на студента да усвои материала по-бързо от колегите си, а е неподплатена с възможности претенция за съкращаване на времето за следване (а с това и икономия на средства от годишни такси) на всяка цена. Това повдига не само сериозния въпрос за потребителна стойност и качество на знанието, но и този за бизнес отношенията между бързачия да завърши и университета, който трябва да предложи индивидуални условия за това. Желаетелят да завърши по-бърза трябва да го направи на по-висока цена (индивидуален план, експресна доставка...) и да докаже чрез интелектуалните си качества, че го заслужава. Обучението по индивидуален план изисква и индивидуална организация на учебния процес – специална времева ангажираност на преподаватели,

пространствена организация на обучението, извънредно изпитване и т.н. Всичко това трябва да носи белезите на гарантирано качество и по-висока цена и да бъде пропорционално на усилията на преподавателите и студентите, за да се постигне високото качество и на знанието. В случай че това не се случи и не е на лице мотивацията на обучаващия се, ще се извърши нещо много нежелано - подмяна на знания с обикновено мнение. Както подчертава Джовани Сартори – информираността и познанието са свързани, но не са едно и също нещо, защото „познанието предполага някакъв подход и мисловен контрол върху информацията, но и двете не могат да се извлекат от информацията“³

За да се превърне в *стойностно знание*, а не просто в *необосновано мнение*, информацията трябва да се организира според критерии и методи, с които си служи науката – *логическа консистентност, обективност* и т.н. По тази причина интернет не може да замени университета в ролята му на „хранилище на знанието“, но може да осигури бързината... И точно тук, при осигуряването на този избор, сблъсъкът ще бъде най-силен. Дали традиционният университет, предлагащ постепенното и надграждащо образование, ще се наложи над възможностите за бързо завършване и дипломиране.

Съществуват много свидетелства за това, че у нас дългото ежедневно пребиваване в университетската среда не е сред предпочитанията, а възможностите на обучителни модули като MOODLE, целящи подпомагането на образователния процес на студентите и превръщането му в активен и извън аудиторията, се използва за подмяна на аудиторните занимания...

Задълбоченото ангажиране с текстове и изпълнен с дебати академичен живот не са преобладаващите характеристики на повечето днешни университети. По-често са инфлационни занятия, отличаващи се със слаба студентска дисциплина, и апатични преподаватели, които

³ Сартори, Дж., 1992, Теория на демокрацията, т. I, Център за изследване на демокрацията, С., т. I, стр. 182

щамповат студентите само, за да поддържат плащането на такса за обучение за още един семестър.

В съвременния свят университетите са превърната форма на манастирите. В манастирите са отивали хора отворени за просвета и знание и готови да се лишат за дълъг период от светското в името на посветеността на знанието. Ако преведем това към днешна дата, това означава –дълбоко мотивирани за учене хора, които наред с предимствата на студентския живот са готови да понесат и несгодите, като това да се готвиш денонощно и да полагаш ежедневно някакъв вид изпити. С такива хора са пълни американските и Западно-Европейските университети. За съжаление това не може да се каже за българските университети. Нямаме университет, на който библиотеката да работи денонощно и в 2 ч. през нощта да няма места за сядане, което не е толкова обвинение към студентите, колкото към преподавателите, които, за да не си отварят много работа, не възлагат често домашни и не провеждат достатъчно често през семестъра колоквиуми и междинни изпити.

Студентските общности се създават и демонстрират на няколко места в университетите: на спортните площадки, в библиотеките, по време на занятия при работа в групи и в кътовете на институцията, които, чрез отворената си природа или предразполагащ уют, стимулират креативността на ума и експериментирането с речта. У нас единственото място за създаването на някакъв вид общност са кафенетата на университетите и местата за пушене...

Университетът, който по рождение е егалитарна институция, е принизен в днешно време покрай общото унищожаване на културните и образователни ритуали в страната ни. Ритуалът в българското общество е провален! В това число и университетските ритуали, спазването на които води до организирането и запазването на академичните общности.

Отличителните университетски знаци не съществуват. Приветстването на преподавателите при започването и приключването

на лекционния час се смята за старомодно и ненужно унижение за студентите. Етичните кодекси за поведение (където ги има) не се спазват нито от студентите, нито от преподавателите, нито от служителите. Усещането за специалност на мястото – университет, е бламирано...

Човечеството се е постарало да отбележи подобаващо – с вид облекло или с точно определен ритуал, възлови етапи от човешката съществуване. Например роклята (костюмът), която се носи на сватба или на погребение, е толкова специфична по формата и цвета си, че не би могла да се носи при други случаи. Огромната емоция, с която я насища рядкото и значимо събитие, я прави специфична и я изважда от обикновеното обръщение като ежедневна. По същия начин посещенията на значими културни събития – концерт с класическа музика, оперен концерт и др., изискват отбелязване чрез облеклото и поведението на уважение на публиката към тежкия труд на артиста или музиканта.

Университетът е духовно място, в което се извършва посвещаването в знание на незнаещия, но желаещ да научи, и наградата за университета и преподавателите е неговото видимо старание и успеваемост. За обучаващия се наградите са много повече: едновъзрастова общност, в която се пораства много по-бързо, защото порастването е насърчавано и подкрепяно; академичен режим и ритъм, осигуряващи задоволяване на научното любопитство и постигане на стабилност на знанието; достъп до разнообразие от специалности, прякото или косвено докосване до които осигуряват така необходимата интердисциплинарност на съвременното образование; съответстваща и улесняваща образователните процеси модерна материална среда; постоянен коректив на развиващия се интелект, чрез осигуряването на дискусийна среда във всеки момент и във всяка точка на академичното пространство. Именно по тази причина осигуряването и спазването на академичната ритуалност е от голямо значение, защото тя изравнява различията, като ги уважава, и без да ги елиминира, създава

принадлежност и чувство за общност, осигурявайки ред и самочувствие поради усилието, което трябва да се направи, за да се осъществи, и което намиращите се извън университета не могат да направят. Затова студентите на Кеймбридж, Станфорд или Йейл си личат от сто километра и, ако попаднете в средата на тези университети, няма как да се почувствате като навсякъде. Веднага узнавате, че сте на много специално и неповторимо място. С неотбелязаното си среднодневно и почти улично поведение на пребиваващите в българските университети, които не могат да се наложат с ритуалността си, възпитаниците им казват, че те идват от нищото и принадлежат към нищото: че всички съществуващи форми и ритуали на членство, са нищожни. Повечето български университети, вместо придаване на културна същественост, съществуват, за да я деконструират, за да отстранят нейната "аура", и да оставят на студента, след четири години на интелектуална разсейване, мнението, че нищо друго няма голямо значение освен докопването до дипломата.

Знак седми – кризата за студенти породи лавинообразно развиваща се вълна на конкуренция между университетите. През учебната 2010-2011 година са завършили 70 500 ученици, а през 2014-2015 г. са били 59 000. Това е намаление с 15%. Тенденцията продължава и тази година се очаква да завършат около 53 хил. ученици, което е намаление с 25% само за шест години. Това оформя конкуренцията на две нива – между университетите като цяло и отделно между държавните и частните университети. Първата се поддава в известна степен на регулиране от страна на държавата чрез известните и отработени методи като: намаляване на приема на студенти, увеличаване на натовареността на преподавателите, сливане на университети и обявяване на определени специалности за безперспективни и нетърсени на пазара на труда. Последното е особено рисково, тъй като отрицателната конюнктура на определени специалности понякога е една или две годишна и зависи от политиката на държавата в съответните сектори. Например, относително ниските

заплати в държавната администрация и непрекъснатите закани за масивни съкращения, породиха отлив на кандидат-студенти от специалността „Публична администрация“, а значителна част от завършилите тази специалност се насочиха към частния бизнес. Но това съвсем не значи, че нуждите на пазара от този вид специалисти са задоволени. Затова звучи странно и доста прибързано изявлението, че се орязва приема в професионалните направления икономика и администрация и управление, и то след като самата държава позволи тези важни специалности да се развиват в технически и в недостатъчно реномирани по тези направления висши училища и по този начин създаде изкуствено насищане на пазара на труда с некачествени специалисти в тези професионални направления.

Знак осми – неизградената ефективна връзка между университетите и бизнеса. Бизнесът трябва да поръчва кадри на университетите само за разкрити работни места или за такива, които гарантира, че ще бъдат разкрити. Стипендиите са гаранцията, че този човек ще остане да работи за този бизнес и че платеното образование ще се възвърне чрез труда на стипендианта.

Непрекъснато срещаме обвинения от страна на бизнеса, че университетите не осигуряват подготовка на кадри по необходимите му специалности. Този въпрос изисква специално уточнение какво се изисква от държавните и от честните университети. Не е работа на университетите, а най-малко на частните такива, да гадаят какво е необходимо на бизнеса. Те не са професионални училища за квалификация към фирмите. Задачата на университета е да създаде трайни навици у студентите да се учат през целия живот и да могат рационално да усвояват нови знания, включително и фирмено специализирани; да формират висока обща култура и възможност получени знания от всякакъв вид да се интерпретират и съчетават, така че да се отговори на съвременното изискване за интердисциплинарност на знанията.

Бизнесът от своя страна трябва да проведе солидни маркетингови изследвания за необходимостта си от кадри с точно определени компетенции, да се договори с държавата за тази необходимост и заедно да обявят публично бройките и специалностите, като възложат на университетите частно или посредством държавна поръчка подготовката на установения брой специалисти. Университетите от своя страна на пазарен принцип трябва да се конкурират, предлагайки качествени програми, условия за образование и цени.

Съвместната дейност на бизнеса с университетите трябва да се изрази най-вече в изработването на съдържанието на учебните програми и в провеждането на държавните изпити. По време на образователния процес трябва да се попълват подробни портфолия на всеки студент, в които да се описват всички му оценки и активности за времето на следване, по които фирмите след дипломирането да направят своя избор в зависимост от потребностите на конкретните си работни места.

Напълно погрешна е представата, и тя ще донесе много и нерешими проблеми за висшето образование, ако се смята, че частните университети трябва да поемат отговорността за реализацията на студентите си. Това трябва да се изисква от тях, ако те задължават студентите си да учат точно определени специалности. Ако приемем (поне така е по закон), че частните университети са автономни институции, действащи в пазарна среда, то те трябва да развият специалности (ако преценят и на своя отговорност дори екзотични), за които смятат, че ще имат кандидати. В това е тяхната пазарна и обществена отговорност. А отговорността за избора и реализацията на пазара на труда трябва да си е изцяло на клиента, в случая кандидат-студента, който сам си посочва специалността, която желае и за която плаща. Той не е заставен от университета да направи това, на който да се търси после сметка и да се оценяват качеството му чрез различни рейтинги по реализираните се студенти. Подобна оценка важи

единствено за държавните университети, които държавата финансира за провеждането на държавна политика в областта на висшето образование и в частност за регулиране на заетостта. Връзката между държавата, държавните университети и реализацията на завършилите студенти се управлява не от университетите, а от цялостната държавна политика. Не само от тази в областта на образованието.

Знак девети – силното комерсиализиране на образованието, в частност на висшето образование, и намаляване на значението на традиционния (античния, Хумболтовия) университет, поради изредените по-горе причини и фактори.

Недофинансирането на българските държавни университети и неефективното вътрешно разпределение на средствата за стопанска издръжка и работна заплата, поддържането на ненормално ниски нива на таксите и формирането на приходна част на бюджетите им, несъответстваща на високата разходна част, породила стремежа към непрекъснато увеличаване на броя на студентите и същевременно рязко намали инвестиционните им възможности.

Несъздадената нормална традиция бизнесът основно да финансира висшето образование (като отделя значими средства за поръчване на изследвания, за различни видове спонсорства и дарителства) силно деформира финансовата рамка, предимно на държавните университети, и прави несъстоятелни претенциите му за произвеждане на специалисти по поръчка.

Самото предвиждане на необходимата бройка специалисти и специалностите на бъдещето е изключително условно и крие непредвидими изненади. То често резултира в напълно несъответстващи на виждането на днешните кандидат-студенти професии, чиито престиж в очите им е напълно под въпрос. Изследване на най-търсените професии до 2020 г. предлага следния списък: анализ на данни, консултиране и терапия, научни изследвания, компютърно инженерство, ветеринарна медицина, опазване на околната среда, кураторство. Още влизат някои специалности от здравеопазването

(медицински сестри), мениджмънта, финансите, предприемачество, както и професии, свързани с: образованието, транспорта, селското стопанство, строителството, информационния дизайн, дизайна на свободното време и др.

В световен мащаб комерсиализирането наложи развитието и доминирането на нови форми на преподаване на знанията, които могат да се определят като *готови знания*. Най-представителната от тези форми е онлайн преподаването или т.н. дистанционно образование. Това стана възможно най-вече при т.н. „меки“ науки, като обществените, и не толкова възможно, но вече с направени опити за преодолимост, и в „твърдите“ науки, като: стоматологията, фармацевтика, медицина, физиката, химията, инженерни науки, и др. Началото там е поставено най-вече с практически и отлично направени видеофилми за това как се прави, което е значителна част от обучението в тези направления.

Дистанционното обучение елиминира във висока степен разходите за пасивна материална среда и създаде възможност за едновременното учене на голям брой национални и международни студенти по местоживеене и на работните им места.

По-горе определих преподаваните знания чрез интернет като „готови“, тъй като при тяхното преподаване и усвояване не се случва онази технологичност, характерна за аудиторното преподаване лице в лице, където знанието „зрее“ в продължение на много часове лекции, дискусии и домашни работи. Противниците на изцяло дистанционното преподаване го критикуват най-вече с аргумента, че при живия контакт с преподавателя студентите получават и „аурата“ му; че могат моментално да зададат въпроси и да участват в живата дискусия със собственото си мнение. Според мен една от значимостите на този вид преподаване е, че участва и обонянието, което на подсъзнателно ниво запечатва и този вид спомен и връзка с излъченото от говорния апарат на преподавателя и евентуалната му визуализация. Фактор, който не ми е известно да е разработван в теорията на преподаването.

Наред с известните и описани предимства на преподаването и изпитването онлайн, свързано основно с икономията на време, ми се иска да посоча и по-бързото усвояване, поради свободния избор от страна на обучавания на пространството, в което това се случва, и по този начин създаването на специфична зона на комфорт според навиците му, включително и сред природата. Това, освен до икономия на значителни средства от капитални вложения за инфраструктура за образователната институция, води и до възможността да се съчетават несвойствени за университетската аудитория действия като хранене, слушане на музика и др. Върху правилността на подобни съчетания може да се спори, но възможността съществува и е обект на личен избор. Факт, който свързвам с един от най-важните критерии за развитост на ООН – правото и възможността за свободен човешки избор.

Разсъжденията за смисъла и състоятелността на все по-разширяващото се прилагане на дистанционното обучение е определен вече от няколко съществени факта:

- Съществуването, експериментирането и успешното световното налагане на дистанционната форма на обучение от Open University (OU), Великобритания още от ранната 1969 г. със седалище в сградата Milton Keynes, датираща от 12 в.;

- Нарастващото използване на информационни и комуникационни технологии в учебния процес и предоставянето на образование. През 2012 г. бе обявено и се разви бързо ново онлайн образователно предприятие, наречено EDX (Energy-dispersive X-ray spectroscopy www.edx.org). Негови създатели са Харвардският и Масачузетският технологичен институт, които предлагат онлайн версии на университетски курсове, достъпна за почти неограничен брой желаещи да ги завършат по целия свят. При наличието на интернет връзка, всеки желаещ може да получи достъп до вид образование на високо равнище и стипендия, достъпни по-рано само за избрана група от най-добрите и най-привилегированите студенти. Всичко това е част

от нова организация на онлайн курсове, известна като "масиви за отворени онлайн курсове" (MOOCs), които са на път завинаги да променят начина, по който студентите учат и университети преподават;

- Световната масовизация на висшето образование в резултат на повишаване на общото ниво на информираност на световното население и усложняване на характера на труда, чрез навлизането на електронните и нано технологиите в производството и обслужването.

- Продължаващата глобализация на висшето образование, станала възможна благодарение на приемането на английския език за универсален международен език, дистанционализираността на образованието и изключително увеличената мобилност на световното население, благодарение развитието на транспортните технологии;

- Мощното навлизане на новите технологии в образованието, предизвикващи невиджана до момента концентрация във висшето образование. Малък брой университети ще образуват огромен брой хора. За България този сблъсък ще бъде драматичен. Онова, което очаква МОН, е силен натиск от страна на университетите да задържат преподавателите си и часовете им на фона на международната конкуренция, създаваща се от страна на няколкото силни университетски консорциума, предлагащи лесен достъп до образование, и инвестиращи в курсове, освен на езиците на Европейския съюз и на редки езици.

Конкуренцията между университетите ще се увеличи драматично и ще се превърне във война. Онези, които са на върха по качество, предлагащи гъвкавост и добри условия, ще оцелеят. Университетите под върха, особено онези с огромни бюджети и високи разходи, ще понесат най-големи загуби. По-малките и гъвкави университети с изявено лидерство ще успеят да се запазят.

Победата ще дойде за тези университети, които успеят да осигурят манифестирането на три ценности – свободата на изразяване на мнение и предпочитание, индивидуализирането на образованието и богатство на избора на специалности.

Днешният студент очаква дискусия с понякога доста равностойна размяна на мнения, а не лекция... Бъдещето на висшето образование е в неговата персонализация. Интернет базираното образование ще бъде много по-подходящо за специалностите, изискващи знания, и по-малко за изискващите умения. Бъдещите промени в крайна сметка ще доведат до най-изгодния, най-ефективния и най-справедлив достъп до образование, която светът някога е виждал.

MIT (Massachusetts Institute of Technology)⁴ е лидер в организирането на онлайн образование чрез своята MITx платформа, която стартира през декември миналата година и послужи като основа за новата платформа EDX. В бъдеще основната платформа за висше образование може да е уебсайт на трета страна, не самия университет.

Интернет ще повиши възможностите на избора, но ще въздейства върху обществото като намали възможностите му за създаване на интелектуални свързани общности, което става от хора, седящи в аудиторията, обединени от авторитета и предизвикателствата на преподавателя – образователен лидер, който превръща информацията в знание. Елиминирането изцяло на този модел означава все едно да претендирате, че матрицата как да съставите някакъв текст е равнозначна на писмо.

Бъдещето на университетското образование се определя от коренно променения вид (качествата) на преподавателите и мениджмънта на университетите, който трябва да осигури успешното протичане на един започнал извън волята им преход от слово към образ.

Това поставя държавното управление и МОН пред изключително важното решение на кое от двете ще реши да акцентира: дали на университетите като източник на информация, насочена към професионалното квалифициране, отразяваща потребностите на

⁴ Масачузетският технологичен институт (на английски: Massachusetts Institute of Technology, по-известен със съкращението MIT) е американски частен университет в Кеймбридж, Масачузетс, в непосредствена близост до Бостън. Основан е през 1861 г. Университетът е едно от най-елитните висши училища в света в областта на техниката и технологиите.

обществото, или на институции, съхраняващи знанието и коректив на обществените решения за развитието.

Ако приемем, че изборът на бъдещето на висшето образование се намира между двете крайности – традиционен Хумболтов университет или изцяло интернет базирано образование, то междинността, в която предстои да се вземе окончателното решение, включва комбинацията между тези две крайности, т.е. подпомогнатото с дистанционност традиционно образование. Експериментите на Нов български университет в това отношение са повече от успешни и резултатите показват целесъобразността му.

Изследователи от „Инициатива на Карнеги Мелън за отворено образование“ установиха, че съчетаването на уеб базирана информация с традиционно преподаване в аудитория съкращава наполовина времето за образование.

„Andrew Ng⁵ е професор по компютърни науки в Станфорд и съосновател на уеб платформа с отворен достъп, наречен Корсера (стопанска версия на EDX). Той навлезе в бизнеса с MOOC (Massive Open Online Courses), след като откри, че хиляди хора са следили неговите свободни Станфорд курсове онлайн. В аудиторията му курс по „машинно обучение“ е можело да се запишат най-много няколко стотин студента, а онлайн курса му по същата дисциплина през 2011г. е бил посетен от 100,000, толкова, колкото би обучил в редовен клас за 250 години. Един по-ранен курс на МТИ по „Цикли и електроника“ е привлякъл наведнъж в един дистанционен курс 120,000 човека.“⁶

Изключително гъвкавата схема за финансиране на онлайн курсовете от споменатите по-горе образователни консорциуми ги превръща в безконкурентни, тъй като ги предлага безплатно. Финансирането им става от пълните такси на редовното обучение, от филантропия, като например "изследователска инициатива MOOC",

⁵ Andrew Yan-Tak Ng е старши изследовател в Силиконовата долина. Освен това е доцент в Катедрата по компютърни науки на Станфордския университет и председател на борда на Корсера.

⁶ Harden, Nathan. The End of the University as We Know It. <http://www.the-american-interest.com/2012/12/11/the-end-of-the-university-as-we-know-it/>, абзац 11, отворен на 18.07.2016/16.30ч.

финансирана от Бил и Мелинда Гейтс, която е създадена, за да се осигури достъп до висше образование на хора с ниски доходи и в неравностойно положение. Чрез събиране на такси от трети страни, като например чрез продажба на рекламno пространство на уеб сайтове на MOOC или чрез организиране на работодатели, които да разработят съответните курсове.

Сред най-обещаващите подходи е т.н. модел "Freemium", който Университета на Нова Англия в Армидейл изпробва. Терминът Freemium съчетава двете думите "свободен" и "премия" и се отнася до бизнес модел, при който основният продукт е безплатен, а клиентите се таксуват само за допълващи услуги, като: модерирани дискуссионни групи, помощни уроци, индивидуално обучение и др.

Бъдещето принадлежи на тези традиционни университети, които ще успеят да просперират в новата среда, като овладеят безплатното съдържание от интернет и го съчетаят с традиционните форми на обучение. На тези, които установят сътрудничество с други университети по целия свят в една мрежа от интегрирани образователни центрове и снижат разходите чрез споделяне на опит и инфраструктура. Ако се вярва на Себастиан Трън до края на 2050 г. в света ще има само 10 такива университета.

„В т.н. поточни лекции (стриминг лекции) могат да се смесват преподаватели със студенти от всички точки на света, през всички часови пояси и да общуват 24ч. в денонощието като гласуват за въпросите към преподавателите си и отсяват най-добрите отговори. Това е като една образователна амалгама между YouTube, Wikipedia и Facebook...“⁷

Световният свободен образователен пазар скоростно се превръща в привлекателен център за милиони хора с разнообразни възможности и претенции към условията за постигане на висше образование, създавайки им свободен достъп до най-добрите

⁷ Пак там.

университети в света. Това неминуемо ще доведе до срив на колежи и университети, които нямат материалната и кадрова подготовка за тази конкуренция. Преподавателите, които ще се наложат с качествата си и ще водят огромни глобални курсове с десетки хиляди студенти, ще станат популярни световни звезди, подобно на тези от поп и киноиндустрията. Шанс, който не биха имали никога при традиционните методи на преподаване. Това ще стане, въпреки че "най-популярните" могат да бъдат свързани с най-забавните, а не с най-строгите и компетентните. Това неминуемо ще доведе до подценяване на последните и до демотивирането им. Но и ще докаже една твърде пренебрегвана и мълчаливо признавана истина – че преподавателската професия изисква съчетаването на множество качества, освен тези на информиран изследовател.

Справедливо или не броят на преподавателите в университетите по света, включително и в нашата страна ще бъде силно редуциран на основата на преценка за тяхното качество по съвсем нови критерии.

Свиването в музикалната индустрия се осъществи крайно радикално с появата на MP3 и на IPOD, които направиха възможно да не се закупува целия албум а само песента която предпочитаме. Висшето образование е на път да изпадне в същото състояние, базирайки се на висока модулност на програмите и 24 часова възможност за посещение на избраните курсове 365 дни в годината.

Интернет разори вестниците, търговците на дребно и много други традиционни предприятия. Тази вълна залива настойчиво и академичните институции, и българските университети са принудени незабавно да се трансформират, за да не се разорят, а да оцелеят.

Използвана литература:

КРИСТИ, Нилс. Може би бъдещето е някъде зад нас?.

<http://www.mediapool.bg/mozhe-bi-badeshteto-e-nyakade-zad-nas-news215952.html> , отворен на 17.07.2016 г. в 17ч.

РЕЧНИК на думите в българския език.

<http://rechnik.info/%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D1%80>, отворен на 03.06.2016 г./10.05 ч.

САРТОРИ, Дж., 1992, Теория на демокрацията , т. I, Център за изследване на демокрацията, С., т. I, стр. 182

HARDEN, Nathan. The End of the University as We Know It.

<http://www.the-american-interest.com/2012/12/11/the-end-of-the-university-as-we-know-it/> , отворен на 18.07.2016/16.30ч.